

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

МАРКЕТИНГОВЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ

Методичні вказівки
до проведення практичних занять для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня денної форми здобуття освіти за спеціальністю
075 «Маркетинг» освітньо-професійної програми «Маркетинг»

Електронний ресурс

Рецензенти:

В. І. Чобіток – професор, доктор економічних наук, професор кафедри маркетингу та торговельного підприємництва Навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Г. В. Обруч – професор, доктор економічних наук, професор кафедри економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом Українського державного університету залізничного транспорту.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 10 від 21 травня 2025 року)*

Маркетингове ціноутворення : методичні вказівки до проведення практичних занять для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня денної форми здобуття освіти за спеціальністю 075 «Маркетинг» освітньо-професійної програми «Маркетинг» [Електронний ресурс] / уклад. Л. М. Прокопчук, О. О. Морозова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 57 с.)

У методичних вказівках до проведення практичних занять з дисципліни «**Маркетингове ціноутворення**» представлено перелік тем занять, ключові питання для обговорення, а також методичні рекомендації щодо їхнього опрацювання. Основна мета – формування у здобувачів вищої освіти практичних навичок розрахунку цін, аналізу факторів ціноутворення, вибору цінових стратегій та прийняття ефективних маркетингових рішень щодо формування цінової політики підприємства. Також подано список рекомендованої літератури для глибшого вивчення матеріалу.

Практичні заняття спрямовані на розвиток у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності **075 «Маркетинг»** (ОПП «Інтернет-маркетинг») здатності до аналітичного мислення, оцінки ринкових умов, конкурентного середовища, а також обґрунтування цінових рішень в умовах сучасної економіки.

УДК 65.011:658.8 (075)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2025

© Прокопчук Л. М., Морозова О. О., уклад., 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1	6
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2	10
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3	13
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4	17
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5	21
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6	24
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7	29
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8	34
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9	37
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10	42
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11	46
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12	48
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 13	50
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 14	52
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 15	54
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	56

ВСТУП

Опанування дисципліни «Бізнес-економіка» має важливе значення, оскільки вона забезпечує здобувачів знаннями та навичками, необхідними для ефективного управління підприємницькою діяльністю, аналізу економічних процесів і прийняття виважених бізнес-рішень. Ця дисципліна формує розуміння основних економічних категорій, принципів функціонування ринкової економіки, специфіки ведення бізнесу та фінансово-економічного обґрунтування управлінських рішень.

Вивчення бізнес-економіки сприяє розвитку стратегічного мислення, навичок аналізу ринкового середовища, прогнозування економічних тенденцій та оцінки ризиків. Це дозволяє підприємцям і менеджерам ефективно розподіляти ресурси, оптимізувати витрати, підвищувати рентабельність і конкурентоспроможність компанії.

Крім того, дисципліна має практичне значення, адже її принципи застосовуються в різних сферах – від малого бізнесу до великих корпорацій і міжнародної торгівлі. Вона формує підприємницьке мислення, розвиває аналітичні здібності та навички ухвалення рішень на основі економічних показників і ринкових умов. Загалом, «Бізнес-економіка» є ключовою складовою підготовки висококваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно управляти підприємствами в умовах динамічного ринку.

Метою вивчення навчальної дисципліни є набуття таких компетентностей:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях.

ЗК 13. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших принципів недоброчесності.

СК 8. Здатність застосовувати основи обліку та оподаткування в підприємницькій і торговельній діяльності.

СК 10. Здатність до бізнес-планування, оцінювання кон'юнктури ринків і результатів діяльності у сфері підприємництва та торгівлі з урахуванням ризиків.

Практичні заняття з дисципліни «Бізнес-економіка» спрямовані на закріплення теоретичних знань і розвиток практичних навичок аналізу економічних процесів, оцінки фінансово-економічних показників та прийняття обґрунтованих бізнес-рішень.

Основні завдання занять: ознайомлення з ключовими економічними поняттями, категоріями та закономірностями функціонування підприємств у ринкових умовах; розвиток умінь аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, оцінки його фінансових показників та ефективності діяльності; вивчення механізмів ціноутворення, управління витратами, прогнозування доходів і оцінки інвестиційної привабливості бізнес-проектів; розгляд сучасних бізнес-моделей та стратегій розвитку підприємств, управління їхньою конкурентоспроможністю; опанування методів прийняття управлінських рішень, управління ризиками та адаптації

бізнесу до змін зовнішнього середовища; аналіз впливу глобалізації, цифровізації та інновацій на підприємницьку діяльність.

Практичні заняття включають розгляд реальних кейсів, розв'язання аналітичних задач, моделювання бізнес-процесів та роботу з економічною інформацією. Використовуються такі методи навчання:

Робота з кейсами – аналіз конкретних бізнес-ситуацій, розробка пропозицій щодо їх розв'язання.

Ділові ігри – моделювання управлінських рішень та економічних процесів.

Групові дискусії – обговорення актуальних питань бізнес-економіки, оцінка різних стратегій розвитку підприємства.

Практичні розрахунки – аналіз фінансових показників підприємств, оцінка рентабельності, ліквідності, ефективності інвестицій.

SWOT-аналіз – визначення сильних і слабких сторін підприємства, можливостей та загроз для його розвитку.

При оцінюванні роботи студентів на практичних заняттях враховується:

- правильність і обґрунтованість виконаних розрахунків та аналізу;
- вміння використовувати економічні показники для ухвалення рішень;
- якість підготовки аналітичних звітів та висновків;
- активність у дискусіях, здатність аргументувати власні погляди;

Практичні заняття з «Бізнес-економіки» допомагають студентам розвинути аналітичне мислення, здобути навички роботи з економічною інформацією, прогнозування та прийняття ефективних управлінських рішень. Вони сприяють підготовці майбутніх фахівців до реальних викликів бізнес-середовища, формують підприємницьке мислення та вміння адаптуватися до змін ринку.

Результати навчання дисципліни «Бізнес-економіка»:

ПРН 1. Використовувати базові знання з підприємництва та торгівлі й уміння критичного мислення, аналізу та синтезу в професійних цілях.

ПРН 2. Застосовувати набуті знання для виявлення, постановки та вирішення завдань за різних практичних ситуацій в підприємницькій та торговельній діяльності.

ПРН 5. Організувати пошук, самостійний відбір, якісну обробку інформації з різних джерел для формування банків даних у сфері підприємництва та торгівлі.

ПРН 10. Діяти соціально відповідально на основі етичних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства.

ПРН 18. Знати основи обліку та оподаткування в підприємницькій і торговельній діяльності.

ПРН 20. Знати основи бізнес-планування, оцінювання кон'юнктури ринків та результатів діяльності підприємницьких і торговельних структур з урахуванням ризиків.

ПРН 21. Застосовувати набуті знання для запобігання корупції та будь-яким проявам недоброчесності в підприємницькій та торговельній діяльності.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема. Підприємство як суб'єкт господарювання (Ідентифікація організаційно-правової форми підприємства. Побудова організаційної структури)

План практичного заняття

1. Суть предмету дисципліни «Економіка підприємства галузі».
2. Визначення цілей і напрямів діяльності підприємств.
3. Правові основи функціонування підприємств.
4. Класифікація підприємств.
5. Інтеграційні форми об'єднань підприємств та організацій.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички щодо функціонування основної ланки національної економіки – підприємства.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки до виконання практичних занять, демонстраційний та роздатковий матеріал, тестові завдання.

Питання для самоперевірки, повторення

1. Що таке підприємство?
2. Що таке «комерційна організація»?
3. Що таке «некомерційна організація»?

Завдання 1 :

Власниками господарського товариства є 3 підприємця. Розмір внеску першого учасника склав 300 тис. грн., другого учасника – 250 тис. грн., третього учасника – 150 тис. грн. При цьому за звітний період підприємство отримало валовий дохід у розмірі 1850 тис. грн. при валових витратах підприємства в розмірі 2950 тис. грн.

Визначити розмір боргових зобов'язань кожного з співвласників товариства в разі, якщо підприємство організовано у формі:

- 1) акціонерного товариства;
- 2) товариства з обмеженою відповідальністю;
- 3) товариства з додатковою відповідальністю;
- 4) повного товариства;

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Обсяг боргових зобов'язань підприємства є різницею валових витрат і валового доходу:

$$БЗ = ВВ - ВД,$$

де ВВ – валові витрати підприємства, тис. грн.;

ВД – валовий дохід підприємства, тис. грн.

2. Якщо підприємство організовано в формі акціонерного товариства, то вкладники несуть відповідальність за борговими зобов'язаннями товариства в межах сум зроблених ними внесків.

3. Якщо підприємство організовано в формі товариства з обмеженою

відповідальністю, то вкладники несуть відповідальність за борговими зобов'язаннями товариства в межах сум зроблених ними внесків.

4. Якщо підприємство організовано в формі товариства з додатковою відповідальністю, то вкладники несуть відповідальність такими обсягами боргових зобов'язань:

$$БЗ_1 = V_1 + \frac{V_1}{V_1 + V_2 + V_3} \cdot \Delta БЗ,$$

$$БЗ_2 = V_2 + \frac{V_2}{V_1 + V_2 + V_3} \cdot \Delta БЗ,$$

$$БЗ_3 = V_3 + \frac{V_3}{V_1 + V_2 + V_3} \cdot \Delta БЗ,$$

де $V_{1,2,3}$ – розміри внесків першого, другого та третього учасника товариства відповідно, тис. грн.;

$\Delta БЗ$ – залишок боргових зобов'язань підприємства, що не компенсується внесками вкладників, тис. грн.

5. Якщо підприємство організовано в формі повного товариства, то вкладники несуть відповідальність такими обсягами боргових зобов'язань:

$$БЗ_1 = V_1 + \frac{\Delta БЗ}{3},$$

$$БЗ_2 = V_2 + \frac{\Delta БЗ}{3},$$

$$БЗ_3 = V_3 + \frac{\Delta БЗ}{3}.$$

Завдання 2 : Заповнити таблицю "Порівняльна характеристика підприємств залежно від форм власності".

Таблиця 1

«Порівняльна характеристика підприємств залежно від форм власності»

Критерій	Державна власність	Приватна власність	Комунальна власність	Кооперативна власність	Змішана власність
Основна мета діяльності					
Джерела капіталу					
Організаційно-правові форми					
Відповідальність власників					
Переваги					
Недоліки					

Приклади підприємств					
----------------------	--	--	--	--	--

Методичні вказівки до виконання завдання:

Головною економічною функцією будь-якого підприємства є задоволення потреб споживачів у товарах або послугах.

Ця функція властива кожному підприємству незалежно від його структури, галузі, ступеня підпорядкованості органам державної влади тощо.

Виходячи з головної соціально-економічної функції підприємства визначають головні внутрішньоорганізаційні функції, а саме (за Файолем):

- комерційну (купівля, продаж),
- технічну (виробництво),
- фінансову,
- обліку,
- адміністративну,
- гарантування безпеки (збереження матеріальних благ та персоналу).

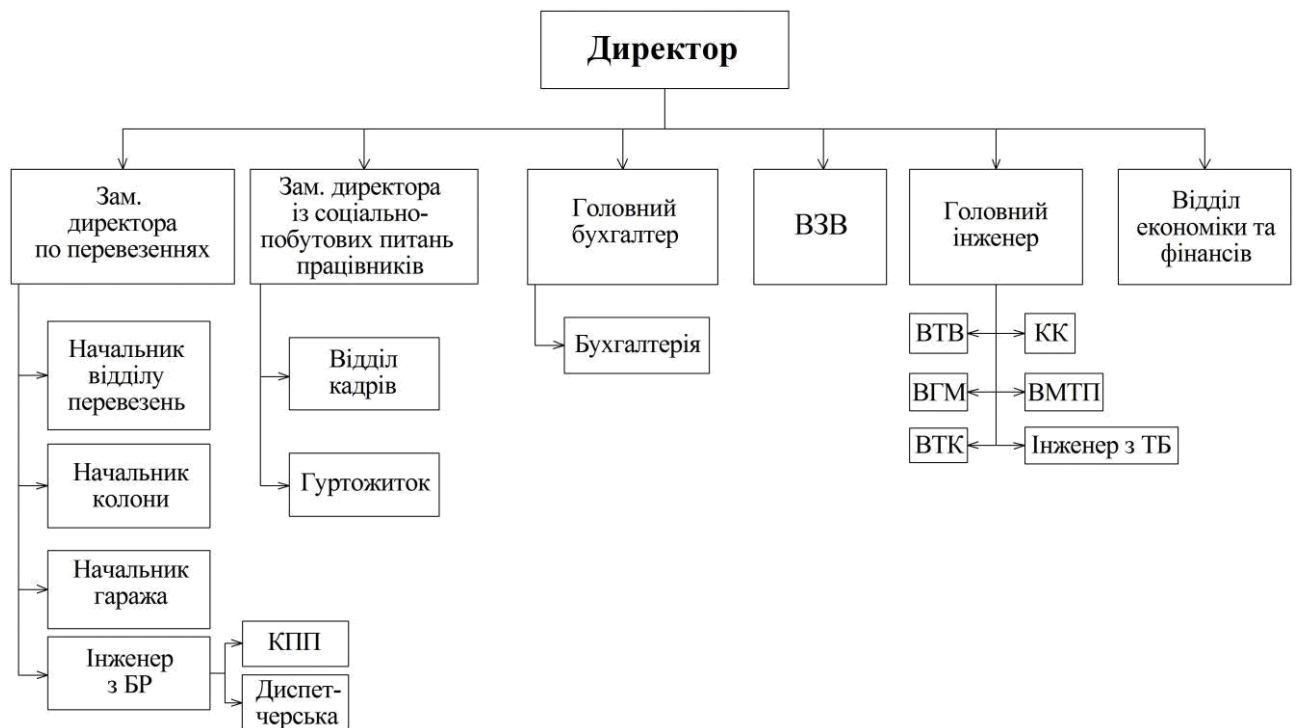
Завдання 3: Заповнити таблицю, вказавши кожен з функцій підприємства та як вона реалізується на конкретних прикладах (вибір галузі за студентами).

Таблиця 1

«Реалізація внутрішньоорганізаційні функцій»

Функція	Приклад реалізації на підприємстві
Комерційна	
Технічна	
Фінансова	
Облікова	
Адміністративна	
Гарантування безпеки	

Завдання 4: На прикладі підприємства, вибраного для виконання завдання 1, скласти організаційну структуру, яка відображає взаємодію між функціональними підрозділами (комерційний відділ, виробничий відділ, бухгалтерія, адміністрація, служба безпеки).

*Приклад

Порядок виконання завдання

1. Визначити тип організаційної структури: лінійна, функціональна, лінійно-функціональна, матрична чи інша (залежно від специфіки підприємства).

2. Скласти схему організаційної структури підприємства: графічно відобразити взаємозв'язки між підрозділами; позначити рівні управління та взаємодію між структурними елементами; використати Microsoft Visio, PowerPoint, Word або будь-яку іншу програму для побудови схеми.

3. Описати функції та взаємодію підрозділів: коротко пояснити роль кожного підрозділу; описати механізм взаємодії між ними (наприклад, як бухгалтерія співпрацює з виробничим відділом щодо обліку витрат).

4. Підготувати висновки: оцінити ефективність запропонованої структури; запропонувати можливі вдосконалення для підвищення продуктивності роботи підприємства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема 2 : Управління підприємствами(Аналіз управлінських функцій на прикладі реального підприємства)

План заняття:

1. Поняття та сутність управління підприємством.
2. Основні функції управління: планування, організація, мотивація, контроль.
3. Типи організаційних структур управління підприємством.
4. Управлінські рівні: стратегічний, тактичний, операційний.
5. Процес прийняття управлінських рішень на підприємстві.
6. Методи оцінки ефективності управління.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання та сформувані практичні навички аналізу системи управління підприємством, визначення основних управлінських функцій та оцінки ефективності прийнятих рішень.

Необхідні матеріали та обладнання: конспект лекцій; методичні вказівки до практичних занять; презентаційні та демонстраційні матеріали; роздаткові матеріали для групової роботи; тестові та ситуаційні завдання

Питання для самоперевірки, повторення

1. У чому полягає призначення функції «планування»?
2. У чому полягає призначення функції «організація»?
3. У чому полягає призначення функції «мотивація»?
4. У чому полягає призначення функції «контроль»?
5. У чому полягає призначення функції «координація»?
6. Назвіть методи управління підприємством.
7. Що таке «місія підприємства»?
8. Що таке «стратегія підприємства»?

Завдання 1 :

Обґрунтувати зміну чисельності управлінського персоналу підприємства у звітному періоді в порівнянні з базовим періодом за наступних умов: чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства в базовому періоді склала 315 чол., а у звітному періоді – 300 чол.; норма управління в базовому періоді склала 5 чол., а у звітному періоді – 6 чол.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Чисельність управлінського персоналу обчислюється так:

$$Ч_{уп} = \frac{Ч_{пвп}}{Н_y}$$

де ЧПВП – чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства, чол.;

Ну – норма управління, чол.

Завдання 2:

Оцінити ефективність управління підприємством у базовому та звітному періодах, якщо: прибуток підприємства в базовому періоді склав 549 тис. грн., а у звітному періоді – 617 тис. грн.; витрати на управління підприємством у базовому періоді склали 1863 тис. грн., а у звітному періоді – 1982 тис. грн. Зробити відповідні висновки.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Ефективність управління підприємством розраховується за формулою:

$$EY = \frac{ПП}{ВУ} \cdot 100\%$$

де ПП – прибуток підприємства, тис. грн.;

ВУ – витрати на управління підприємством, тис. грн.

Завдання 3: Визначити методи управління підприємством за видами та напрямками. Результати представити у вигляді табл. 1

Таблиця 1

Методи управління підприємством

Напрями управління	Методи управління		
	Адміністративні	Економічні	Соціально-психологічні
Управління матеріальнотехнічним забезпеченням			
Управління виробництвом			
Управління персоналом			
Управління збутом			
Управління фінансами			

Завдання 4: Надати відповіді на тестові питання

1. Визначення системи цілей функціонування організації, а також шляхів і засобів їх досягнення в короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективі – це ...

- а) планування;
- б) організація;
- в) контроль;
- г) координація.

2. Об'єднання факторів виробництва в найбільш раціональному масштабі і структурі – це ...
- а) планування;
 - б) організація;
 - в) контроль;
 - г) координація.
3. Кількісна та якісна оцінка відповідності фактичного рівня розвитку підприємства його плановому рівню – це ...
- а) планування;
 - б) організація;
 - в) контроль;
 - г) координація.
4. Прийоми, спрямовані на спонукання персоналу до ефективної праці через матеріальне стимулювання, – це ...
- а) правові методи;
 - б) адміністративні методи;
 - в) економічні методи;
 - г) соціально-психологічні методи.
5. Прийоми, що передбачають вплив на працівників, базуючись на інститутах влади і авторитету, – це ...
- а) правові методи;
 - б) адміністративні методи;
 - в) економічні методи;
 - г) соціально-психологічні методи.
6. Яка з нижче перерахованих організаційних структур управління підприємством є найпростішою?
- а) лінійна;
 - б) функціональна;
 - в) продуктова;
 - г) матрична.
7. Яка з нижче перерахованих організаційних структур управління найчастіше має місце на малих підприємствах?
- а) лінійна;
 - б) функціональна;
 - в) продуктова;
 - г) матрична.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема 3 : Персонал підприємства. Заробітна плата(Формування штатного розпису підприємства. Розрахунок заробітної плати)

План заняття:

1. Поняття та роль персоналу в діяльності підприємства.
2. Класифікація персоналу та його структура.
3. Організація та управління трудовими ресурсами підприємства.
4. Системи та форми оплати праці.
5. Методи оцінки продуктивності праці та ефективності використання персоналу.
6. Мотивація та стимулювання праці.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички аналізу персоналу підприємства, визначення ефективних методів управління трудовими ресурсами, розрахунку заробітної плати та оцінки продуктивності праці.

Необхідні матеріали та обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки до практичних занять, презентаційні та демонстраційні матеріали, роздаткові матеріали для групової роботи, тестові та ситуаційні завдання.

Питання для самоперевірки, повторення

1. Що таке «персонал підприємства»?
2. Чим соціально-економічна категорії «персонал підприємства» відрізняється від категорій «кадри», «трудові ресурси», «трудовий потенціал», «кадровий потенціал», «людський фактор», «людський капітал»?
3. Назвіть ознаки персоналу підприємства.
4. Яким чином класифікується персонал підприємства за характером виконуваних функцій?
5. Яким чином класифікується персонал підприємства за рівнем кваліфікації?
6. Дайте характеристику типовій системі управління персоналом підприємства.
7. Назвіть і охарактеризуйте функції управління персоналом підприємства.
8. Назвіть і охарактеризуйте завдання управління персоналом підприємства.
9. Охарактеризуйте методи управління персоналом підприємства.
10. У чому полягає сутність кількісної характеристики персоналу підприємства?

Завдання 1:

Визначити облікову чисельність персоналу, якщо річна трудомісткість становить № · 100 тис. нормо-годин, річний фонд часу дорівнює 1800 годин, виконання норм часу становить 115%, а неявки 12%.

Методичні вказівки до виконання завдання

1. Чісленность персоналу:

$$Ч_{сп} = \frac{T}{F_{эф} \cdot K_n} =$$

де T - загальна річна трудомісткість, нормо - год .;

$F_{эф}$ - ефективний фонд часу, год .;

K_n - коефіцієнт виконання норм часу

2. Ефективний фонд часу:

$$F_{эф} = F \cdot \left(1 - \frac{\alpha}{100\%}\right)$$

де F - річний фонд часу, год .;

α - % неявок.

Завдання 2:

Визначити заробіток токаря за тарифом, за умови, що було виготовлено робочим № · 10 виробів, трудомісткість виготовлення 1 виробу 2 нормо-години. Токар III розряду.

Методичні вказівки до виконання завдання

1. Загальна трудомісткість виготовлення виробів:

$$T = V \cdot t,$$

де V – обсяг виготовлених виробів, шт .;

t - трудомісткість виготовлення одиниці виробу, н-год.

1. ЗП робочого:

$$ЗП = T \cdot C_{чi},$$

де $C_{чi}$ - годинна ставка працівника i - го розряду.

Тарифна сітка (Нормальні умови праці)

Розряд	I	II	III	IV	V	VI
Тарифний коефіцієнт, $K_{тi}$	1	1,1	1,35	1,5	1,7	2
Годинна тарифна ставка, $C_{чi}$	38,07	41,88	51,40	57,11	64,72	76,14

Завдання 3:

Визначити необхідну чисельність основних і допоміжних працівників, а також прибиральниць, якщо: кількість вихідних днів у році – $108+X$ днів; кількість святкових днів в році, які не співпадають з вихідними днями – $9+Y$ днів; режим роботи – однозмінний; тривалість зміни – 8 годин; коефіцієнт,

що враховує час відпусток і невиходу працівників на роботу в зв'язку з поважними причинами – $0,07+0,0X$; коефіцієнт виконання норм виробітку основними працівниками – $1,05+0,0Y$; річна виробнича програма – $200000+X+Y$ шт.; сумарна трудомісткість виробництва одиниці продукції – $1,5+0,0X$ нормо-годин; норми обслуговування для допоміжних працівників: для електриків – $20+Y$ робочих місць, для ремонтників – $30-X$ робочих місць; загальна площа виробничих приміщень – $800+X-Y$ м²; норма обслуговування для прибиральниць – $200-X+Y$ м²

Методичні вказівки до виконання завдання

1. Номінальний фонд робочого часу працівників визначається за наступною формулою:

$$\Phi_{\text{НОМ}} = (D_{\text{К}} - D_{\text{ВИХ}} - D_{\text{СВ}}) \cdot T_{\text{ЗМ}} \cdot n,$$

$D_{\text{К}}$ – кількість календарних днів у році (приймається 365 днів);

$D_{\text{ВИХ}}$ – кількість вихідних днів у році, дні;

$D_{\text{СВ}}$ – кількість святкових днів у році, що не співпадають із вихідними днями, дні;

$T_{\text{ЗМ}}$ – тривалість робочої зміни, години;

n – кількість робочих змін за добу, зміни.

2. Дійсний фонд робочого часу працівників розраховується таким чином:

$$\Phi_{\text{Д}} = \Phi_{\text{НОМ}} \cdot (1 - \alpha),$$

Де α – коефіцієнт, що враховує час відпусток і невиходу працівників на роботу в зв'язку з поважними причинами.

3. Чисельність основних працівників обчислюється за такою формулою:

$$Ч_{\text{осн.п}} = \frac{T}{\Phi_{\text{Д}} \cdot K_{\text{ВН}}},$$

де T – трудомісткість виробничої програми, нормо-години. Визначається як добуток обсягу річної виробничої програми та сумарної трудомісткості виробництва одиниці продукції;

$K_{\text{ВН}}$ – коефіцієнт виконання норм виробітку основними працівниками.

4. Чисельність допоміжних працівників визначається таким чином:

$$Ч_{\text{доп.п}} = \frac{Ч_{\text{осн.п}}}{N_{\text{доп}}},$$

де $N_{\text{доп}}$ – норма обслуговування для допоміжних працівників, робочих місць.

5. Чисельність прибиральниць розраховується так:

$$Ч_{\text{приб}} = \frac{S_{\text{прим}}}{Н_{\text{приб}}},$$

де $S_{\text{прим}}$ – загальна площа виробничих приміщень, м²;

$Н_{\text{приб}}$ – норма обслуговування для прибиральниць, м².

Завдання 4:

Визначити зміну річного виробітку на підприємстві в звітному періоді в порівнянні з плановими показниками, якщо: – фактичний обсяг виробництва в звітному періоді склав: продукції А – 1000+Х шт., продукції Б – 1500-У шт., продукції В – 2000-Х шт., продукції Г – 3000+У шт.; – планова трудомісткість виробництва одиниці продукції: А – 140+Х нормо-годин, Б – 155+У нормо-годин, В – 130-Х нормогодин, Г – 180-У нормо-годин; – фактична трудомісткість виробництва одиниці продукції: А – 150+Х нормо-годин, Б – 148+У нормо-годин, В – 135-Х нормогодин, Г – 175-У нормо-годин.

Методичні вказівки до виконання завдання

1. Зміна річного виробітку визначається таким чином:

$$\Delta В = \frac{\Delta Т \cdot 100}{100 - \Delta Т},$$

де $\Delta Т$ – зміна трудомісткості виробництва продукції, %

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема 4 : Основні засоби підприємства(Класифікація основних засобів. Оцінка вартості обладнання для виробничого процесу)

План заняття:

1. Поняття про основні засоби.
2. Облік і оцінка основних засобів підприємства.
3. Знос і амортизація основних засобів.
4. Ефективність використання основних засобів.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички оцінювання вартості основних засобів, визначення величини морального та фізичного зношення обладнання та розрахунку показників ефективного використання основних засобів.

Необхідні матеріали та обладнання:: конспект лекцій, методичні вказівки до виконання практичних занять, демонстраційний та роздатковий матеріал, тестові завдання.

Питання для самоперевірки, повторення

1. Що таке основні засоби підприємства? Охарактеризуйте їх структуру.
2. Яким чином здійснюється оцінка основних засобів?
3. Перерахуйте показники вартісної оцінки основних засобів.
4. Що таке знос? Які види зносу Ви знаєте?
5. Що таке амортизація? Перерахуйте методи нарахування амортизації.
6. Які показники характеризують оснащеність, стан, рух та ефективність використання основних засобів?
7. Назвіть шляхи підвищення використання основних засобів?
8. Поясніть сутність нематеріальних активів. Які Ви знаєте групи нематеріальних активів?
9. Які підходи до оцінки нематеріальних активів розрізняють?

Завдання 1:

Визначити первісну і залишкову вартість одиниці обладнання, якщо ціна придбання $C_{пр} = 10 \cdot 10$ тис.грн., Коефіцієнт, що враховує транспортні витрати і монтаж, $K_{тр} = 0,2$; норма амортизації $N_a = 0,1$; період експлуатації $T_{ек} = 8$ років.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Первісна вартість обладнання:

$$C_{пер.} = C_{пр.} (1 + K_{тр.})$$

2. Залишкова вартість:

$$C_{ост.} = C_{пер.} (1 - N_a \cdot T_{ек})$$

Завдання 2:

Визначити показники використання основних фондів підприємства, фондівіддачу, фондомісткість і фондоозброєність, якщо вартість основних фондів на початок року становила № · 100 тис. Грн. З 1 квітня було реалізовано морально застаріле обладнання на суму № · 20 тис. Грн, а 1 вересня було придбано нове обладнання на суму № · 50 тис. Грн. Обсяг реалізованої продукції склав № · 120 тис. Грн, а чисельність промислово-виробничого персоналу становить 80 осіб.

Методичні вказівки до виконання завдання:

$$C_{cp} = C_{нач} + C_{вв} \frac{t_{вв}}{12} - C_{вив} \frac{t_{вив}}{12}$$

де C_{cp} - середньорічна вартість ОФ;

$C_{нач}$ - первісна вартість ОФ на даний період;

$C_{вв}$, $C_{вив}$ - вартість, відповідно, введених і виведених ОФ,

$t_{вв}$, $t_{вив}$ - період, відповідно, з моменту ведення і виведення ОФ до кінця року.

фондовіддача:

$$\Phi_o = \frac{Q}{C_{cp}}$$

де Q - обсяг реалізованої продукції

фондомісткість:

$$\Phi_{\bar{e}} = \frac{C_{cp}}{Q}$$

фондоозброєність:

$$\Phi_o = \frac{C_{cp}}{Ч}$$

де $Ч$ - чисельність ППП.

Завдання 3:

На підприємстві існує наступний склад основних фондів по групах (тис. Грн.): Будівлі - 100, споруди - 500, робочі машини - 300, транспортні машини - 200. Визначити структуру основних фондів на даному підприємстві.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Загальна сума основних засобів	Питома вага в% за групами основних засобів
будинки	?
споруди	?
робочі машини	?
транспортні машини	?
всього	100

Завдання 4:

Чиста вага деталі, виготовленої зі сталі - 100 кг., норма витрати сталі 115 кг., випускається 5000 виробів у рік. Постачання сталі здійснюються один раз у квартал. Транспортний запас – три дні. Визначте розмір виробничого запасу і коефіцієнт використання сталі.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Загальний норматив оборотних коштів у виробничих запасах складається з поточного, страхового та транспортного запасу:

$$H_{в.з.} = Z_{пот.} + Z_{стр.} + Z_{тр.},$$

де $Z_{пот.}$, $Z_{стр.}$, $Z_{тр.}$ – поточний, страховий, транспортний запас.

2. Поточний запас визначається за формулою:

$$Z_{пот.} = D \times T_{пост.},$$

де D – денна потреба у визначеному виді матеріальних ресурсів;

$T_{пост.}$ – період постачання даного матеріального ресурсу в днях.

3. Розмір страхового запасу визначимо як 50% поточного запасу
4. Норматив оборотних коштів у транспортному запасі визначимо шляхом множення денної потреби у визначеному виді матеріальних ресурсів (D) на норму перебування запасів у вигляді транспортного запасу ($Z_{дн.}$):

$$Z_{тр.} = D \times Z_{дн.}$$

5. Коефіцієнт використання сталі (відношення чистої ваги металу у виробі до нормативу витрати)

Завдання 5:

Обсяг валової продукції становить 26325 тис. грн. Вартість основних фондів на початок року склала 9735 тис. грн. Приріст основних фондів з 1 квітня становив 2000 тис. грн. Вибуття основних фондів з 1 серпня склало 190 тис. грн. Визначити середньорічну вартість основних фондів, показники фондівіддачі та фондомісткості.

Методичні вказівки до виконання завдання:

$$C_{cp} = C_{нач} + C_{вв} \frac{t_{вв}}{12} - C_{вив} \frac{t_{вив}}{12}$$

де C_{cp} - середньорічна вартість ОФ;

$C_{нач}$ - первісна вартість ОФ на даний період;

$C_{вв}$, $C_{вив}$ - вартість, відповідно, приріст і вибуття ОФ,

$t_{вв}$, $t_{вив}$ - період, відповідно, з моменту приросту і виведення ОФ до кінця року.

фондовіддача:

$$\Phi_o = \frac{Q}{C_{cp}}$$

де Q - обсяг валової продукції

фондомісткість:

$$\Phi_{\bar{e}} = \frac{C_{cp}}{Q}$$

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема 5 : Амортизація основних засобів підприємств (Розрахунок амортизації різними методами. Вибір оптимального для підприємства)

План заняття:

1. Поняття про основні засоби.
2. Облік і оцінка основних засобів підприємства.
3. Знос і амортизація основних засобів.
4. Ефективність використання основних засобів.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички оцінювання вартості основних засобів, визначення величини морального та фізичного зношення обладнання та розрахунку показників ефективного використання основних засобів.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки до виконання практичних занять, демонстраційний та роздатковий матеріал, тестові завдання.

Питання для самоперевірки, повторення

1. Що таке «Амортизація»?
2. Назвіть 5 основних методів амортизації.

Завдання 1:

Визначити суму амортизації верстата за методом зменшення залишкової вартості, якщо початкова його вартість 20000 грн., строк експлуатації 4 роки. Очікуємо, що верстат матиме ліквідаційну вартість 2000 грн.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Норма амортизації

$$n_a = \left(1 - \sqrt[T_n]{\frac{C_{\text{лік}}}{C_p}} \right) \cdot 100\%$$

Де T_n - строк експлуатації в роках

$C_{\text{лік}}$ - ліквідаційну вартість

C_p - початкова вартість

Завдання 2:

Визначити відновну вартість автоматичної лінії з розливу безалкогольних напоїв, якщо відомо, що її первісна вартість 100 тис. грн, лінія експлуатується 3 роки, середньорічний приріст продуктивності праці у народному господарстві становив 1%. Якою буде відновна вартість лінії з урахуванням зносу, якщо відомо, що річна норма амортизації становить 15%.

Методичні вказівки до виконання завдання:

$$V_{\text{віднов}} = V_{\text{почат}} * (1+p)^T$$

Де:

$V_{\text{почат}}$ -початкова вартість

P -середньорічний приріст продуктивності праці

T -кількість років експлуатації

Завдання 3:

Повна первісна вартість обладнання 2000 тис. грн. Його можлива ліквідаційна вартість 50 тис. грн, термін використання обладнання – 10 років. Розрахувати суму фізичного зносу об'єкта в нормальних умовах функціонування через 5 років після введення в дію.

Методичні вказівки до виконання завдання:

$$A_p = \frac{C_n - C_{\text{лік}}}{T_n}$$

де

T_n – нормативний термін використання основних засобів, роки;

Завдання 4:

Визначте річну суму амортизаційних відрахувань за такими способами нарахування амортизації:

1. Прямолінійний метод. Придбаний об'єкт вартістю 120 тис. гривень зі строком експлуатації 5 років.

2. Метод зменшення залишкової вартості. Придбаний об'єкт основних засобів вартістю 100 тис. гривень зі строком експлуатації 5 років.

3. Кумулятивний метод. Придбаний об'єкт основних засобів вартістю 150 тис. гривень. Строк експлуатації встановлений в 5 років.

Підприємству дозволено нарахування прискореної амортизації активної частини основних фондів, зокрема, нових фрезерних верстатів з ЧПУ. Визначити, яким методом йому краще нарахувати цю амортизацію (зменшеного залишку чи кумулятивним методом), якщо початкова вартість верстату 45 тис.грн., а нормативний строк служби 5 років.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Метод зменшеного залишку

$$A = P \times \frac{2}{n}$$

Де:

A -сума амортизації

P -залишкова вартість на початок року

n -кількість років служби

Кумулятивний метод

$$A = P \times \frac{\sum ni}{\sum n}$$

Де:

A-сума амортизації

P-залишкова вартість на початок року

ni-кількість років що залишаються до кінця служби

$\sum n$ -сума років строку служби

Завдання 5:

Підприємство придбало револьверний верстат первісною вартістю 330 000 грн. Загальний розрахунковий обсяг виробництва визначений підприємством в розмірі 1660000 одиниць. Ліквідаційна вартість обладнання після його експлуатування попередніми оцінками може скласти 10000 грн. Фактичний обсяг виробництва за роками: 1-ий - 320 000, 2-ий - 400 000, 3-ій - 350 000, 4-ий - 280 000, 5-ий - 250 000 од.

Розрахуйте амортизаційні відрахування і залишкову вартість через чотири роки виробничим методом.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Виробничий метод

$$A = \frac{P - L}{N} \times V$$

A-сума амортизаційних відрахувань

P-первісна вартість

L-ліквідаційна вартість

N-загальний обсяг виробництва

V-фактичний обсяг виробництва за рік

Завдання 6:

Підприємство придбало споруду цеху первісною вартістю 648 000 грн. Планується продати споруду через три роки за ціною не нижче ніж 1/3 від первісної вартості. Розрахуйте амортизаційні відрахування і залишкову вартість через три роки прямолінійним методом (методом прямолінійного списання).

Методичні вказівки до виконання завдання:

Прямолінійний метод

$$A = \frac{P - L}{n}$$

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема 6 : Обігові активи підприємства(Визначення та оцінка нематеріальних активів. Побудова схеми обліку)

План практичного заняття

1. Сутність, склад і класифікація оборотних засобів.
2. Кругообіг оборотних засобів.
3. Джерела утворення оборотних засобів
4. Показники та шляхи підвищення ефективності використання оборотних засобів.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички розрахунку оптимальної величини запасів сировини, показників ефективного використання оборотних коштів та оборотних фондів підприємства.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки до виконання практичних занять, демонстраційний та роздатковий матеріал, тестові завдання.

Питання для самоперевірки, повторення

1. Що таке «оборотні засоби підприємства»?
2. Що таке «оборотні фонди підприємства»?
3. Що таке «фонди обігу підприємства»?
4. Що таке «виробничі запаси підприємства»?
5. Назвіть основні види виробничих запасів підприємства.
6. У чому полягає призначення поточного запасу?
7. У чому полягає призначення страхового запасу?
8. У чому полягає призначення транспортного запасу?
9. У чому полягає призначення підготовчого запасу?
10. Що таке «середній запас»?
11. Що таке «складський запас»?

Завдання 1:

Компанія придбала ліцензію на використання програмного забезпечення вартістю 500 000 грн на 5 років. Очікуваний рівень інфляції становить 7% на рік. Необхідно розрахувати фактичну вартість ліцензії на кінець кожного року, враховуючи інфляцію.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Фактична вартість=Первісна вартість×(1+Інфляція)ⁿ

Завдання 2:

Компанія володіє патентом на унікальний продукт, який приносить

дохід 300 000 грн на рік. Дохід буде зростати щорічно на 5% протягом наступних 5 років. Ставка дисконту – 10%. Необхідно оцінити теперішню вартість патенту, використовуючи метод дисконтування грошових потоків.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Формула для теперішньої вартості грошового потоку:

$$PV = \frac{CF}{(1+R)^t}$$

PV-теперішня вартість

CF-грошовий потік за рік

R-ставка дисконту

t-кількість років

Завдання 3:

Підприємство володіє нематеріальними активами вартістю 3 000 000 грн, серед яких: торгові марки — 1 200 000 грн, патенти — 800 000 грн, програмне забезпечення — 1 000 000 грн. Загальна вартість активів підприємства — 10 000 000 грн. Статутний капітал підприємства становить 6 000 000 грн, зобов'язання — 2 000 000 грн.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Розрахувати частку нематеріальних активів у загальній структурі активів підприємства.

2. Проаналізувати, як зміна вартості нематеріальних активів на 20% вплине на фінансові показники підприємства.

$$\text{Частка} = \frac{\text{Нематер.Актив}}{\text{Загальн.Варт.Акт}} \times 100\%$$

Завдання 4:

Компанія “ЕкоПродукт” володіє відомим брендом, що забезпечує додатковий прибуток завдяки високій репутації та впізнаваності. Ринкова вартість активів підприємства без урахування бренду — 10 000 000 грн. Середня норма доходу для галузі становить 12%. Щорічний дохід компанії — 2 500 000 грн. Очікується, що бренд принесе надлишковий прибуток протягом наступних 8 років. Ставка дисконту для оцінки надлишкових прибутків — 15%. Необхідно розрахувати справедливую вартість бренду, використовуючи метод надлишкових прибутків.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Формула розрахунку нормального прибутку:

Нормальний прибуток = Ринкова вартість активів підприємства *

Середня норма доходу для галузі

Формула надлишкового прибутку

Надлишковий прибуток = Щорічний дохід компанії - Нормальний прибуток

Дисконтування надлишкового прибутку

$$\sum_{t=1}^8 \frac{\text{Надлишковий прибуток}}{(1 + \text{Ставка дисконту})^t}$$

Завдання 5:

У звітному році підприємство запланувало виготовити товарну продукцію на суму № ·100 тис. грн. Залишки нереалізованої продукції на складах початку року становили № ·20 тис. грн., але в кінець року № ·17 тис. грн. Фактично, обсяг реалізації за рік збільшився в порівнянні з плановим рівнем на 3,2%. Середньорічні залишки нормованих оборотних коштів заплановані у розмірі № 2 тис. грн, а фактично становили № ·1,5 тис. грн. Визначити суму абсолютного вивільнення оборотних коштів у результаті прискорення їх оборотності.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Визначення реалізованого обсягу продукції за планом:

$$\text{РПпл} = \text{ТПпл} + (\text{Гн} - \text{Гк})$$

де ТПпл – обсяг товарної продукції за планом

Гн, Гк – залишки нереалізованої продукції початку і кінець року

2. Визначення реалізованої продукції за фактом:

$$\text{РПфакт} = \text{РП пл} \cdot 1,032$$

3. Коефіцієнт оборотності за планом та за фактом:

$$\text{Коб (пл)} = \text{РП (пл)} / \text{Оср (пл) об/рік (ціле число 12,8=12)}$$

$$\text{Коб (факт)} = \text{РП (факт)} / \text{Оср (факт) (ціле число 12,8=12)}$$

де Оср - середньорічні залишки нормовані оборотних коштів за планом та за фактом;

4. Визначення тривалості обороту за планом та за фактом:

$$\text{Тоб (пл)} = 360 / \text{Коб (пл)}$$

$$\text{Тоб (факт)} = 360 / \text{Коб (факт)}$$

5. Визначення абсолютного вивільнення оборотних коштів:

$$\text{З нос} = (\text{РП факт}/360) \cdot (\text{Тоб. Пл.} - \text{Тоб.факт})$$

Завдання 6:

Визначити структуру оборотного капіталу підприємства на початок і кінець року за даними табл. 1

Зробити висновки.

Таблиця 1

Дані для розрахунку

Групи оборотного капіталу	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	Тис.грн	%	Тис.грн	%	абс	відн
Запаси						
- виробничі запаси	1158,3		883,1			
- готова продукція	1801,2		1801,2			
- товари	8522,8		9539,7			
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	13140		15901,7			
Дебіторська заборгованість за розрахунками	10430,11		2645,8			
Інші поточна дебіторська заборгованість	2483,9		941,4			
Грошові кошти та їх еквіваленти: - в національній валюті	2818,5		5240,4			
Інші оборотні активи	2344,5		2954,4			
Усього		100		100		-

Методичні вказівки до виконання завдання:

Абсолютне відхилення=Показник на кінець року–Показник на поч. р.

$$\text{Відносне відхилення(\%)} = \left(\frac{\text{Абсолютне відхилення}}{\text{Показник на початок року}} \right) * 100\%$$

Завдання 7:

Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві, оборотність оборотних коштів підприємства, якщо відомо, що випуск продукції за рік (Q) склав 10 000 одиниць, собівартість виробу (З) – 80 грн., ціна виробу на 25 % перевищує його собівартість (М) (рівень рентабельності), середньорічний залишок оборотних коштів (ОС) – 50 000 грн., тривалість виробничого циклу виготовлення виробу (ТПЦ) – 5 днів, коефіцієнт наростання витрат у незавершеному виробництві (КН) – 0,5.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві

визначається за формулою:

$$H_{\text{пп}} = \frac{Q \times C \times T_{\text{пц}} \times K_{\text{н}}}{T}$$

Оборотність оборотних коштів:

а) коефіцієнт оборотності: $K_{\text{об}} = \text{РП} / \text{ОС}$

Реалізована продукція (РП): $C \times (1 + M) \times Q$

б) тривалість одного обороту в днях: $D = T / K_{\text{об}}$.

в) коефіцієнт закріплення оборотних коштів (капіталомісткість продукції за оборотними коштами) ($K_{\text{з}} (\text{ОСЄ})$):

$$K_{\text{з}} = \text{ОС} / \text{РП}$$

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема 7 : Мотивація працівників(Створення системи мотивації персоналу для торговельного підприємства)

План практичного заняття:

1. Поняття та значення мотивації в управлінні персоналом.
2. Основні теорії мотивації: змістовні та процесуальні підходи.
3. Матеріальне та нематеріальне стимулювання працівників.
4. Методи оцінки ефективності систем мотивації на підприємстві.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання та сформувані практичні навички аналізу та розробки ефективних систем мотивації персоналу, оцінки мотиваційних чинників та впливу стимулювання на продуктивність праці.

Необхідні матеріали та обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки до виконання практичних занять, презентаційні та демонстраційні матеріали, роздаткові матеріали для групової роботи, тестові та ситуаційні завдання.

Питання для самоперевірки, повторення

1. Що таке мотивація працівників, і яку роль вона відіграє в управлінні персоналом?
2. Які основні теорії мотивації існують? У чому їх відмінності?
3. Які фактори впливають на рівень мотивації працівників?
4. У чому полягає відмінність між матеріальною та нематеріальною мотивацією?
5. Які методи матеріального стимулювання використовують підприємства?
6. Які нематеріальні методи мотивації є найбільш ефективними?
7. Як можна оцінити ефективність системи мотивації персоналу?
8. Які можливі наслідки відсутності ефективною мотиваційної системи на підприємстві?
9. Як можна адаптувати мотиваційні підходи до різних категорій працівників?
10. Які сучасні тенденції розвитку систем мотивації у бізнесі?

Завдання 1:

Ви - керівник магазину. Запропонуйте форми стимулювання персоналу магазину, які слід використати при управлінні трудовим колективом.

Склад колективу:

Усик Т.А. - завідувач секції, 28 років, навчається в університеті споживчої кооперації, працює два роки;

Петренко Н.Д. - продавець, 40 років, освіта середня спеціальна, працює 20 років;

Дяченко О.М. - продавець, 49 років, освіта неповна вища, працює п'ять

років;

Забута О.М. - прибиральниця, 57 років, освіта середня, працює три роки;

Клименко С.Д. - вантажник, 30 років, освіта середня, працює сім років.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Алгоритм виконання завдання:

1. Ознайомитися зі складом трудового колективу магазину.
2. Визначити, які фактори впливають на мотивацію кожного співробітника.
3. Обрати відповідні форми стимулювання персоналу магазину:
Матеріальна винагорода (оклади, премії, бонуси).
Компенсаційні стимули (оплата транспорту, харчування, відпочинку).
Комбіноване стимулювання (страхування, подарунки, пільгові кредити).
Нематеріальне стимулювання (публічне заохочення, конкурси, службове зростання).
4. Розробити персоналізовану мотиваційну систему для кожного працівника магазину.
5. Оформити результати у вигляді структурованої таблиці або пояснювального тексту.

Завдання 2

Ви працюєте менеджером мережі закладів ресторанного господарства. Вам необхідно підготувати перелік мотиваційних заходів, які можуть бути використані для стимулювання праці персоналу.

Арсенал мотиваційних засобів, якими повинен володіти і вміло використовувати менеджер

1. Інформування про результати праці. Відсутність інформації про результати власної праці часто породжує дезорганізацію особистості. Така інформація потрібна рядовим працівникам, корисна менеджерам, яким доводиться всебічно аналізувати досягнення і прорахунки своїх підлеглих.

Проблема інформування про результати роботи тісно пов'язана з проблемою показників оцінки праці, оскільки їх наявність є невід'ємною умовою інформування про результати праці.

2. Мотивування у процесі обміну досвідом та знаннями між менеджером і підлеглим.

Застосування цього засобу передбачає:

глибокий інтерес керівника до кожної ініціативи, спрямованої на покращання справи;

доброзичливе сприйняття керівником навіть тих ініціатив, що стосуються

вдосконалення незначних питань;

недопустимість відхилення навіть недосконало опрацьованих, нереалістичних

пропозицій. Потрібно використати всі можливості для їх

доопрацювання;

доброзичливе обґрунтування неможливості використання запропонованого працівником удосконалення;

якщо не зовсім влада ідея підлеглого наштовхне на іншу вдалу думку, необхідно згадати її;

обов'язковість стимулювання кожної пропозиції щодо вдосконалення роботи.

3. Мотив першого дня роботи. На працівника протягом тривалого періоду відчутно впливає враження від ознайомлення з майбутньою роботою, тому необхідно дбати про доброзичливу атмосферу в перші години, дні, тижні роботи нового співробітника колективу.

4. Розкриття перспектив службового зростання. Людина, яка тільки починає працювати, має великий запас сил та енергії. Якщо вона бачить перед собою перспективу службового просування, то схильна ці сили спрямовувати на підвищення кваліфікації. За відсутності такої перспективи енергію може бути використано на інші цілі.

5. Справедлива: оплата праці. Для дотримання принципу справедливого розподілу фонду оплати праці необхідно застосовувати однакові показники оцінки роботи для всього персоналу. Ці показники повинні бути зрозумілими, забезпечувати порівняння внеску окремих осіб у результати діяльності організації.

6. Професійна гордість. У людей, які пересвідчилися, що їх успіх помічений і належно оцінений, зростає віра у свої сили, готовність до нових досягнень.

7. Участь у прийнятті рішень. У процесах розроблення і прийняття рішень бажана участь рядових виконавців. Вона стимулює їх ініціативу як на даному етапі, так і на етапі виконання рішень.

8. Еластичність робочого часу. Час, протягом якого працівник повинен перебувати на робочому місці, орієнтуючись на потреби колективу (Колег, начальника) чи на обслуговування відвідувачів, не збігається з часом, протягом якого він виконує свої завдання без контакту з людьми. Тривалість другої частини робочого дня (у певних межах) працівник може встановлювати самостійно. Все це стимулює економію робочого часу в найрізноманітніших формах.

9. Недирективна консультація. Вона постає як доброзичливе вислуховування підлеглого; який перебуває у стані емоційного напруження, що відновлює душевну рівновагу і покращує його стан. Відверто розповідаючи керівнику про труднощі, працівник поступово заспокоюється, починає раціональніше оцінювати ситуацію, знаходити адекватні засоби вирішення проблем.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Визначити специфіку мотивації працівників у сфері ресторанного бізнесу.

2. Виділити основні мотиваційні засоби:

- Інформування про результати праці (відгуки клієнтів, система оцінок персоналу).
 - Обмін досвідом (тренінги, наставництво, зворотний зв'язок).
 - Адаптація нових працівників (створення сприятливого середовища).
 - Кар'єрне зростання (підвищення на посаді, можливість навчання).
 - Матеріальна винагорода (зарплата, бонуси, премії, соціальні пакети).
3. Запропонувати заходи для конкретних категорій працівників (кухарі, офіціанти, адміністратори, помічники).
 4. Оформити план заходів у вигляді списку або таблиці.

Завдання 3

Керівник відділу маркетингу, який ретельно відслідковує і аналізує рівень використання робочого часу працівниками підрозділу, почав помічати, що провідний спеціаліст з дослідження сегментів ринку споживачів продукції підприємства, систематично запізнюється на роботу на 20 хв. (приходить на 9:20, хоча за правилами внутрішнього трудового розпорядку мав би бути на роботі вже на 9:00). Він відіграє значну роль для підприємства; має суттєвий досвід роботи у даній сфері і завжди вміє виходити із складних ситуацій. Його постійні запізнення керівник для себе пояснював складністю доїзду до підприємства, невідкладними домашніми справами, що вибивали його з графіку, та ін.).

Щоб підкреслити особливу важливість цього працівника для підприємства, керівник офіційно встановив для нього графік роботи з 9:20. Це певним чином викликало обурення у інших працівників цього відділу. І, що ще найнеприємніше, – абсолютно не відобразилося на трудовій дисципліні нашого спеціаліста. Тепер працівник регулярно почав приходити на роботу о 9:40.

Питання для обговорення:

1. Прокоментуйте правильність рішення керівника щодо зміни графіка роботи спеціаліста з дослідження сегментів ринку споживачів продукції підприємства.
2. Які б заходи вжили ви у подібній ситуації?

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Проаналізувати ситуацію та виявити її причини.
2. Оцінити правильність рішення керівника.
3. Визначити можливі альтернативні методи вирішення ситуації:
 - Проведення розмови з працівником.
 - Введення гнучкого графіка для всіх працівників.
 - Запровадження штрафів за запізнення.
 - Використання нематеріальних стимулів (додаткові вихідні, премії за дисципліну).
4. Сформулювати аргументовані рекомендації для керівника.

Завдання 4

Розрахуйте загальну ефективність мотивації праці за моделлю Портера–Лоулера, якщо комбінація внутрішніх та зовнішніх винагород складає – компенсаційний пакет за проїзд у громадському транспорті у розмірі 300 грн. на місяць, заробітна плата – 6000 грн, відсоток за обсяги продажу продукції – 3%, обсяг продажу даного працівника складають – 1000 грн за перший тиждень, 2200 грн. за другий тиждень, 1500 грн. за третій тиждень, 3000 грн за четвертий тиждень. Щодо потреб вищезгаданого працівника: плата за квартиру на місяць складає 1200 грн, на побутові потреби працівнику необхідно 3000 грн на місяць.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Розрахувати загальний дохід працівника за місяць (зарплата + бонуси).
2. Визначити рівень задоволення потреб (порівняти дохід із витратами).
3. Оцінити ефективність мотивації згідно з моделлю Портера–Лоулера (чи стимулює система винагород ефективну працю).
4. Зробити висновки щодо достатності мотиваційних заходів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема 8 : Витрати виробництва та реалізації продукції (Розрахунок собівартості продукції з використанням калькуляції)

План практичного заняття

1. Поняття про витрати виробництва та їх класифікація.
2. Складання кошторису витрат виробництва за економічними елементами.
3. Визначення прямих і непрямих витрат на виробництво продукції.
4. Складання калькуляції одиниці продукції.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички складання кошторису витрат та калькуляції одиниці продукції.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки до виконання практичних занять, демонстраційний та роздатковий матеріал, тестові завдання.

Питання для самоперевірки, повторення

1. Що таке витрати виробництва?
2. Сутність собівартості продукції.
3. В чому полягає різниця між умовно-постійними і умовно-змінними витратами?
4. Що таке точка безбитковості?
5. Групування витрат за економічними елементами.
6. Шляхи зниження собівартості продукції.

Завдання 1:

За звітний рік підприємство виробило основної продукції на суму 350 тис. грн, а також напівфабрикатів на суму 40 тис. грн (з них 80% для власного використання, решту – для продажу), надало населенню послуг промислового характеру на суму 25 тис. грн. Залишки незавершеного виробництва на кінець року зросли на 8 тис. грн, залишки готової продукції на складі на початок року становили 10 тис. грн, на кінець року – 5 тис. грн. Визначити обсяг товарної, валової та реалізованої продукції підприємства за звітний рік.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Товарна продукція=Основна продукція+Напівфабрикати для продажу+Промислові послуги
2. Валова продукція=Товарна продукція+Δнезавершене виробництво
3. Реалізована продукція=Товарна продукція+Залишки на початок року–Залишки на кінець року

Завдання 2:

За звітний рік підприємство мало такі показники діяльності: обсяг вироблених і реалізованих виробів становив 25 тис. одиниць, постійні витрати при цьому становили 400 тис. грн, а змінні – 500 тис. грн. Оптова ціна виробника (без ПДВ), встановлена на такий виріб, 40 грн. Скільки виробів додатково потрібно виготовити і реалізувати в наступному році, якщо підприємство бажає збільшити свій прибуток на 10%?

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Прибуток у звітному році (прибуток = чиста виручка – собівартість)
2. Новий прибуток = Поточний прибуток × 1.10
3. Змінні витрати на одиницю
4. Додатковий прибуток = Новий прибуток – Поточний прибуток
5. Додатковий обсяг реалізації = $\frac{\text{Додатковий прибуток}}{\text{Ціна за одиницю} - \text{Змінні витрати на одиницю}}$

Завдання 3:

Повна річна собівартість продукції становить 2,6 млн грн, частка постійних витрат у ній – 20%. Визначити критичний і фактичний обсяги виробництва, якщо змінні витрати на одиницю випущеної продукції дорівнюють 35,8 грн, а оптова ціна продажу одного виробу – 48 грн (ПДВ не враховувати).

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Постійні витрати = Повна річна собівартість × Частка постійних витрат
2. Критичний обсяг виробництва = $\frac{\text{Постійні витрати}}{\text{Ціна за одиницю} - \text{Змінні витрати на одиницю}}$
3. Змінні витрати = Повна річна собівартість – Постійні витрати
4. Фактичний обсяг виробництва = $\frac{\text{Змінні витрати}}{\text{Змінні витрати на одиницю}}$

Завдання 4:

Розрахувати процент зниження витрат на виробництво продукції, якщо відомо, що виробнича програма підприємства складає 500 шт. виробів А, 720 шт. виробів Б, собівартість яких відповідно становить: 85 грн./шт. і 160 грн./шт. Планом на наступний рік передбачено збільшити випуск продукції А на 20%, а Б – на 40%. Оптова ціна продукції А – 110 грн., Б – 200 грн.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Знайти загальні витрати на виробництво виробів
2. Розрахувати плановий випуск продукції на наступний рік
3. Розрахувати загальні витрати на виробництво в наступному році за тією ж собівартістю
4. Розрахувати процентне зростання витрат = $\left(\frac{\text{Загальні витрати} - \text{Загальні планові витрати}}{\text{Загальні витрати}} \right) \times 100\%$

Завдання 5:

Визначити вплив на собівартість продукції збільшення її випуску на

30%, якщо передбачається ріст умовно-постійних витрат на 5%. Загальна сума умовно-постійних витрат становила 12 млн.грн, а собівартість товарної продукції складала 36 млн.грн.

Завдання 6:

Підприємство виготовляє один вид продукції А (однопродуктове виробництво). За місяць виготовлено 1000 виробів, з них продано 900 шт., решта виробів (100 шт.) залишилися на складі готової продукції. Запасів готової продукції на складі на початок місяця не було. Ціна продажу одного виробу — 100 грн, виробнича собівартість — 60 грн. Адміністративні витрати й витрати на збут за місяць становлять відповідно 10 000 і 12 000 грн.

Розрахувати валовий та операційний прибуток підприємства за місяць у разі калькулювання за виробничими витратами.

Визначити операційний прибуток, коли на собівартість готової продукції відносяться всі витрати, крім витрат на збут.

Якщо операційний прибуток у цих випадках різний, з'ясувати причини відхилення.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Слід звернути увагу на вплив методики калькулювання (за повними і неповними витратами) на величину прибутку. Різне охоплення витрат калькулюванням спричиняє різний розмір прибутку в окремі періоди за зміни запасів готової продукції. Відхилення пов'язані зі збільшенням запасів продукції на складі.

1. Валовий прибуток=Виручка від продажу–Виробнича собівартість проданої продукції

2. Операційний прибуток=Валовий прибуток–Адміністративні витрати–Витрати на збут

3. Повна собівартість=
$$\frac{\text{Виробнича собівартість} \cdot \text{виготовлених виробів на місяць} + \text{адмін.витрати}}{\text{виготовлених виробів на місяць}}$$

4. Валовий прибуток з адміністративними витратами

5. Операційний прибуток=Валовий прибуток–Витрати на збут

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Тема 9 : Ціни та ціноутворення (Формування ціни товару з урахуванням попиту, конкуренції та витрат)

План практичного заняття

1. Поняття про витрати виробництва та їх класифікація.
2. Складання кошторису витрат виробництва за економічними елементами.
3. Визначення прямих і непрямих витрат на виробництво продукції.
4. Складання калькуляції одиниці продукції.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання про витрати виробництва та їх класифікацію, сформувані практичні навички складання кошторису витрат та калькуляції одиниці продукції.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки, демонстраційний матеріал, тестові завдання, роздатковий матеріал із прикладами кошторису витрат та калькуляції продукції.

Питання для самоперевірки, повторення

1. Що таке ціна і які її основні функції?
2. Які фактори впливають на формування ціни товару?
3. Які існують методи ціноутворення?
4. У чому полягає відмінність між витратним, ринковим та ціннісним підходами до ціноутворення?
5. Які основні види цін ви знаєте? Наведіть приклади.
6. Як формується ціна залежно від попиту та пропозиції?
7. Що таке еластичність попиту за ціною і як вона впливає на стратегію ціноутворення?
8. Які етапи проходить процес ціноутворення на підприємстві?
9. Як класифікуються витрати виробництва та які з них впливають на ціну товару?
10. У чому різниця між прямими і непрямими витратами?

Завдання 1:

У звітному році собівартість товарної продукції склала 450,2 тис. грн, витрати на 1 грн товарної продукції – 0,89 грн. У плановому році витрати на 1 грн товарної продукції встановлені в розмірі 0,85 грн. Обсяг виробництва продукції збільшиться на 8%. Визначте собівартість товарної продукції планового року.

Завдання 2:

Визначити повну собівартість, оптову ціну та прибуток від реалізації продукції, якщо виробнича собівартість складає № ·250 грн., витрати на збут складають 5%, рівень рентабельності 20%.

Завдання 3:

Виріб має повну собівартість №·250 грн. Рівень рентабельності даного виробу 45 %. Надбавка за високу якість і відповідність міжнародним стандартам - 12 %. Ставка акцизного збору 35%. Торгівельна надбавка - 16 % до відпускної ціни з ПДВ. Розрахувати роздрібну ціну виробу.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Відпускна ціна продукції включає акцизний збір і надбавки:

$$Ц_{\text{відпускна}} = Ц_{\text{гурт}} + АЗ + \text{Надб.}$$

2. Ціна гуртова: $Ц_{\text{гурт}} = С \cdot (1 + \text{Рівень рентабельності})$

3. Надбавка: $Ц_{\text{гурт}} \cdot 0.15$

4. Акцизний збір: $(Ц_{\text{гурт}} + \text{надбавка}) \cdot 0.3$

5. Відпускна ціна з ПДВ: $Ц_{\text{відпускна}} \cdot 1,2$

6. Торгова надбавка: (відсоток від відпускної ціни з ПДВ)

6. Роздрібна ціна:

$$Ц_{\text{роздр.}} = \text{Відпуск. з пдв} + \text{Надб. торг.}$$

Завдання 4:

Митна вартість партії підакцизних товарів у 2000 шт. дорівнює 5000 доларів США. Ввізне мито становить 25 %, митні збори – 0.2 % до митної вартості. Ставка акцизного збору дорівнює 40 %. Встановити ввізну ціну одиниці імпортного підакцизного товару.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Розрахувати ввізне мито та митні збори за формулою:

$$\text{Ввізне мито} = \text{Митна вартість} \cdot \text{Відсоток ввізного мита}$$

$$\text{Митні збори} = \text{Ввізне мито} \cdot \text{Відсоток митних зборів.}$$

2. Розрахувати вартість з урахуванням ввізного мита та митних зборів за формулою:

$$\text{Вартість з урахуванням ввізного мита та митних зборів} = \text{Митна вартість} + \text{Ввізне мито} + \text{Митні збори}$$

3. Розрахувати вартість з урахуванням акцизного збору за формулою:

$$\text{Вартість з урахуванням акцизного збору} = \text{Вартість з урахуванням ввізного мита та митних зборів} \cdot (1 + \text{Відсоток АЗ})$$

4. Розрахувати вартість підакцизного товару у національній валюті за формулою:

$$\text{Вартість підакцизного товару у національній валюті} = \text{Вартість з урахуванням акцизного збору} \cdot \text{Валютний курс встановлений Нац. Банком України}$$

5. Розрахувати вартість одиниці підакцизного товару за формулою:

$$\text{Вартість одиниці підакцизного товару} = \text{Вартість підакцизного товару у національній валюті} / \text{Кількість підакцизних товарів}$$

Чисельні дані

Варіант	Задача №4				
	V	S	M	M3	L
1	2000	5000	25	0.2	40
2	1800	4500	18	0.3	41
3	1700	5000	17	0.4	42
4	1900	4500	16	0.5	43
5	2100	5000	21	0.1	44
6	2200	4500	20	0.2	40
7	2300	5000	23	0.3	41
8	2000	4500	24	0.2	42
9	2500	5000	23	0.1	43
10	1500	4500	22	0.4	41
11	1800	5000	21	0.5	42
12	1900	4500	22	0.3	40
13	2000	5000	23	0.2	42
14	1700	4500	24	0.1	41
15	1800	5000	25	0.2	40

Завдання 5:

ЗАТ "М'ясо" реалізувало у звітному році 90 000 кг ковбаси "Особливої" за ціною 15 грн. за 1 кг. При цьому змінні витрати на виробництво 1 кг ковбаси у звітному періоді склали 6 грн., а постійні витрати підприємства - 36000грн.

На наступний рік заплановано збільшити обсяг реалізації на 10%, що потребує додаткових витрат на рекламу в сумі 27500 грн. і збільшення зарплати на 62500 грн. за рахунок створення відділу маркетингу.

Прийняти рішення щодо доцільності проекту на наступний рік.

Завдання 6:

Собівартість 1 стола - 2420 грн.

Прибуток від продажу стола- 710 грн.

Ставка податку на додану вартість - 20%

Торговельна надбавка - 50%.

Меблева фабрика виготовила і реалізувала магазину 18 столів

Визначити вільну відпускну ціну 1 стола, вартість реалізованих столів за вільними відпускними цінами, вільну роздрібну ціну 1 стола та вартість реалізованих столів населенню за вільними роздрібними цінами.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Вільна відпускна ціна=Собівартість+Прибуток

Відпускна ціна з ПДВ=Вільна відпускна ціна×(1+Ставка ПДВ)

Роздрібна ціна=Відпускна ціна з ПДВ×(1+Торговельна надбавка)

Завдання 7:

Виробнича собівартість виробу - 350 грн., позавиробничі витрати 4%, рентабельність виробу - 22%, ставка податку на додану вартість - 20 %, торговельна надбавка - 40 %.

Визначити вільну відпускну ціну і роздрібну ціну.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Повна собівартість=Виробнича собівартість+(Виробнича собівартість×
Позавиробничі витрати)

Відпускна ціна=Повна собівартість+(Повна собівартість×Рентабел.)

Відпускна ціна з ПДВ=Відпускна ціна×(1+Ставка ПДВ)

Роздрібна ціна=Відпускна ціна з ПДВ×(1+Торговельна надбавка)

Завдання 8:

Визначити вільну відпускну ціну і вільну роздрібну ціну костюма.

Собівартість костюма - 1240 грн.

Прибуток від реалізації костюма - 26 грн.

Ставка податку на додану вартість - 20%

Торговельна надбавка - 50%.

Завдання 9:

Собівартість шапки - 88,4 грн.

Прибуток від продажу шапки - 22,2 грн.

Ставка акцизу - 40%. Ставка податку на додану вартість - 20%.

Торговельна надбавка - 50%.

Визначити відпускну ціну шапки з акцизним збором без податку на додану вартість, суму акцизного збору, вільну відпускну ціну з ПДВ і вільну роздрібну ціну шапки.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Відпускна ціна без акцизного збору=Собівартість+Прибуток

Акцизний збір=Відпускна ціна без акцизного збору×Ставка акцизного

Відпускна ціна з акцизним збором без ПДВ=Відпускна ціна без акцизного збору+Акцизний збір

Відпускна ціна з ПДВ=Відпускна ціна з акцизним збором без ПДВ×(1+Ставка ПДВ)

Роздрібна ціна=Відпускна ціна з ПДВ×(1+Торговельна надбавка)

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Тема 10: Прибуток та рентабельність продукції (Визначення прибутку та показників рентабельності. Побудова аналітичної таблиці)

План практичного заняття

1. Поняття прибутку та його економічна сутність
2. Методи розрахунку прибутку підприємства
3. Рентабельність продукції: поняття та види
4. Розрахунок рентабельності продукції
5. Фактори, що впливають на прибутковість і рентабельність підприємства
6. Методи підвищення прибутковості підприємства

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання про прибуток і рентабельність, сформувати навички розрахунку основних фінансових показників та аналізу їх впливу на ефективність діяльності підприємства.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки, демонстраційний матеріал, роздаткові матеріали з прикладами розрахунків прибутку та рентабельності, тестові завдання.

Питання для самоперевірки, повторення

1. Що таке прибуток, і яку роль він відіграє в діяльності підприємства?
2. Які основні види прибутку ви знаєте?
3. Як розраховується валовий, операційний та чистий прибуток підприємства?
4. Які основні фактори впливають на рівень прибутку підприємства?
5. Що таке рентабельність, і які її види існують?
6. Як визначається рентабельність продукції?
7. Яка формула для розрахунку рентабельності продажів?
8. У чому відмінність між рентабельністю активів та рентабельністю власного капіталу?
9. Як рівень витрат впливає на прибутковість підприємства?
10. Що таке точка беззбитковості, і як вона визначається?

Завдання 1:

Розрахувати показники рентабельності кондитерської фабрики за даними таблиці:

Показник	Річний обсяг реаліз. тон	Повна собівартість 1 кг виробів, грн.	Відпускна ціна за 1 кг, грн.
Асортимент			
Цукерки «Ластівка»	А	184,89	198,55
Цукерки «Червоний мак»	Б	226,51	242,5
Цукерки «Грильяж»	В	188,64	194,3
Цукерки «Прометей»	Г	187,11	193,9

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Розрахувати рентабельність кожного виробу.

$$P = \frac{C_i - C_i}{C_i}$$

2. Виручка від продукції.
3. Собівартість реалізованої продукції.
4. Прибуток від продукції.
5. Рентабельність підприємства:

$$P = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Собівартість}} \cdot 100\%$$

Таблиця 1

Вихідні дані

№ вар	А	Б	В	Г	№ вар	А	Б	В	Г	№ вар	А	Б	В	Г
1	25	32	19	15	11	27	35	20	14	21	25	32	15	13
2	24	31	17	14	12	28	36	21	15	22	24	31	16	14
3	23	29	16	13	13	25	37	19	13	23	23	29	19	15
4	21	33	15	16	14	23	38	17	12	24	21	33	17	16
5	22	34	18	17	15	24	39	19	14	25	22	34	16	12
6	20	35	19	15	16	26	32	17	16	26	26	35	15	13
7	21	36	20	14	17	25	31	16	17	27	25	36	18	14
8	22	37	18	13	18	21	29	15	12	28	21	37	20	12
9	23	38	17	15	19	22	33	18	16	29	22	38	17	15
10	26	39	16	14	20	23	34	16	12	30	23	39	18	13

Завдання 2:

Розв'яжіть завдання і зробіть висновки щодо найбільш раціональної номенклатури випуску продукції

Таблиця 2

Найменування товарної продукції	Залишки нереалізованої товарної продукції на початку року, шт	План випуску товарної продукції, прим.	Залишок и нереалізованої товарної продукції на кінець року, шт	План реалізації товарної продукції,	Оптова ціна підприємства, грн.	Виручка від товарної продукції. тис. грн.	Полная себестоимость реалізованої продукції, тис. грн.	Прибуток від реалізації товарної продукції, тис. грн..
1	2	3	4	5	6	7	8	9

A	500	7800	300	?	C1	?	P1	?
Продовження табл.2								
Б	300	5200	500	?	C2	?	P2	?
В	200	3000	100	?	C3	?	P3	?
Г	100	2500	150	?	C4	?	P4	?
ВСЬОГО	?	?	?	?	?	?	?	?

Завдання 3:

Розв'яжіть завдання та зробіть висновки щодо прибутку від реалізації, балансового прибутку та чистого прибутку:

Таблиця 3

Показник	Прибуток, грн.
1. Виручка від реалізації (вартість реалізованої продукції) без ПДВ та акцизного збору	D
2. Собівартість реалізованої продукції	C
3. Прибуток від продукції	?
4. Прибуток від іншої реалізації	650
5. Прибуток від нереалізаційних операцій	350
6. Балансовий (валовий) прибуток	?
7. Податок	P
8. Чистий прибуток, залишений у розпорядженні підприємства	?

Вихідні дані

Варіант	Задача №2								Задача №3		
	C1	C2	C3	C4	P1	P2	P3	P4	D	C	P
1	1000	1400	1500	950	6800	5600	3720	2850	12500	10500	900
2	1050	1450	1350	1020	7150	5420	3650	2650	13000	10800	850
3	1200	1500	1300	980	6950	4980	3240	2730	14500	10700	700
4	1100	1520	1240	990	6740	4720	2980	2430	12300	11200	680
5	1150	1430	1340	960	6830	4650	2780	2650	13100	11500	870
6	1250	1480	1380	1100	6810	5140	2630	2450	14200	12000	690
7	1300	1470	1370	1070	6720	5520	3560	2780	12800	11350	820
8	1350	1460	1410	1120	6540	5120	3380	2760	13400	11480	740
9	1220	1540	1520	1060	6860	5470	3630	2430	13200	11640	780
10	1140	1510	1360	1160	6810	5380	3520	2820	12700	10100	810
11	1350	1460	1410	1120	6540	5120	3380	2760	14200	11500	900
12	1000	1400	1500	950	6800	5600	3720	2850	12800	12000	850

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Тема 11: Аналіз структури обігових активів. Визначення оборотності на прикладі

План практичного заняття

1. Поняття прибутку та його економічна сутність
2. Методи розрахунку прибутку підприємства
3. Рентабельність продукції: поняття та види
4. Розрахунок рентабельності продукції
5. Фактори, що впливають на прибутковість і рентабельність підприємства
6. Методи підвищення прибутковості підприємства

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання про прибуток і рентабельність, сформувати навички розрахунку основних фінансових показників та аналізу їх впливу на ефективність діяльності підприємства.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки, демонстраційний матеріал, роздаткові матеріали з прикладами розрахунків прибутку та рентабельності, тестові завдання.

Питання для самоперевірки, повторення

1. Як взаємопов'язані собівартість, ціна та прибуток продукції?
2. Які методи ціноутворення можуть забезпечити оптимальний рівень прибутку?
3. Як аналіз рентабельності допомагає у прийнятті управлінських рішень?
4. Які чинники можуть знизити рентабельність підприємства?
5. Які методи підвищення прибутковості підприємства є найбільш ефективними?
6. Як податкова політика держави впливає на прибуток підприємств?
7. У чому полягає значення маржинального прибутку в аналізі ефективності виробництва?
8. Як можна підвищити прибутковість без підвищення цін на продукцію?
9. Чому важливо контролювати співвідношення постійних та змінних витрат?
10. Як аналіз прибутку та рентабельності використовується для стратегічного планування підприємства?

Завдання 1:

Визначити прибуток та рентабельність виробу на кожному з трьох підприємств, що випускають радіоприймачі однакової моделі, якщо повна собівартість виробу складає по підприємствах: $C_1 = 320$ грн./шт., $C_2 = 350$

грн./шт., $C_3 = 385$ грн./шт., а річний обсяг випуску приймачів становить $N_1 = 15$ тис.шт./рік, $N_2 = 5$ тис.шт./рік, $N_3 = 1$ тис.шт./рік. Відомо, що нормативна рентабельність виробу складає 18%.

Методичні вказівки до виконання завдання:

$$C_{cr} = \frac{C_1 \times N_1 + C_2 \times N_2 + C_3 \times N_3}{N_1 + N_2 + N_3}$$

$$C_{opt} = C_{cr} \times \left(1 + \frac{P_{норм}}{100}\right)$$

$$\Pi_i = C_{opt} - C_i$$

де C_i — собівартість одиниці виробу для кожного підприємства.

$$R_i = \frac{\Pi_i}{C_i} \times 100\%$$

Завдання 2:

Підприємство “Вектор” виготовляє побутову техніку. Повна собівартість виготовлення кольорового телевізора складає – 800 грн. Витрати обігу – 50 грн., роздрібна ціна – 1 600 грн., торгова надбавка – 25%. Розрахувати суму торгової знижки, прибутку, ПДВ і рентабельність виробу.

Методичні вказівки до виконання завдання:

Торгова знижка=Повна собівартість×Торгова надбавка

Прибуток=Роздрібна ціна–(Повна собівартість+Витрати обігу+Торгова знижка)

Сума ПДВ=Роздрібна ціна×Ставка ПДВ

Рентабельність= $\frac{\text{Прибуток}}{\text{Повна собівартість}} \times 100\%$

Завдання 3:

Визначити прибуток підприємства від реалізації 160 тис. виробів і їх оптову ціну підприємства, якщо цехова собівартість виробу складає 630 грн./шт., з яких 18% складає заробітна плата основних робітників. Відомо, що загальнозаводські витрати на підприємстві складають 80%, позавиробничі витрати 3%, а рентабельність виробу в галузі встановлена на рівні 14%

Методичні вказівки до виконання завдання:

Загальнозаводські витрати=Цехова собівартість×0.80

Позавиробничі витрати=Цехова собівартість×0.03

Повна собівартість=Цехова собівартість+Загальнозаводські витрати+Позавиробничі витрати

Оптова ціна=Повна собівартість×(1+Рентабельність)

Прибуток від реалізації=(Оптова ціна–Повна собівартість)×Річний обсяг

г реалізації

Завдання 4:

Визначити розрахункову рентабельність виробництва, якщо вартість виробничих фондів підприємства складає 140 млн.грн., з яких 12% прокредитовані банком. Податок на прибуток складає 30%, а процент за користування кредитом банку складає 10%. Обсяг товарної продукції підприємства складає 200 млн.грн. Рентабельність виробу в галузі встановлена на рівні 14%.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12

Тема 12: Фінансово-майновий стан підприємства та методи його оцінки(Аналіз фінансової звітності підприємства. Оцінка фінансового стану за коефіцієнтами)

План практичного заняття:

1. Поняття фінансово-майнового стану підприємства
2. Структура майна підприємства та джерела його формування
3. Методи оцінки фінансового стану підприємства
4. Основні показники оцінки майнового стану підприємства
5. Фактори, що впливають на фінансово-майновий стан підприємства
6. Шляхи покращення фінансово-майнового стану підприємства

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання про фінансово-майновий стан підприємства, сформувані навички аналізу фінансових показників та оцінки економічного стану підприємства.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки, демонстраційний матеріал, роздаткові матеріали з прикладами фінансової звітності та методик аналізу, тестові завдання.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке фінансово-майновий стан підприємства?
2. Які основні показники характеризують фінансовий стан підприємства?
3. Які існують методи оцінки фінансового стану підприємства?
4. Що таке ліквідність підприємства та як її оцінюють?
5. Які фактори впливають на фінансову стійкість підприємства?
6. Як визначається коефіцієнт зносу та оновлення основних засобів?
7. Як оцінюють ефективність використання активів підприємства?
8. Які існують шляхи покращення фінансового стану підприємства?

Завдання 1

Визначити рівень рентабельності будівельних підприємств (А, Б, В)

щодо кошторисної вартості зданих замовнику робіт і виробничих фондів. Проаналізуйте отримані результати і визначте підприємство з кращим використанням виробничих фондів при таких вихідних даних у тис. грн.

Таблиця 1

Дані роботи підприємства

Показник	А	Б	В
Кошторисна вартість зданих робіт замовнику	45,08	36,9	39,96
Балансовий прибуток підприємств	3,15	3,34	2,34
Середньорічна вартість основних виробничих фондів і оборотних засобів	25,29	20,56	21,0

Завдання 2

Розрахуйте: прибуток від реалізації продукції, прибуток валовий (до оподаткування), чистий прибуток, рентабельність підприємства (виробництва), рентабельність продукції.

Обґрунтуйте відповідь на питання про доцільність створення власного підприємства (обчисліть економічний прибуток). При створенні підприємства його власник вклав суму 200 тис. грн. Процес виробництва здійснюється в будівлі, яку до організації підприємства він здавав в оренду. Орендна плата становила 50 тис. грн./рік. До організації підприємства його засновник був найманим менеджером з річною заробітною платою 100 тис. грн. Діяльність новоствореного підприємства характеризується наступними показниками (табл.2).

Таблиця 2

Дані роботи підприємства

Показники	Значення
Обсяг виробництва, од.	10 000
Ціна (без ПДВ), грн./од.	1 000
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	600
Середні залишки оборотних коштів, тис. грн.	200
Витрати, тис. грн.:	
- матеріальні;	250
- з оплати праці найманих працівників;	150
- сума нарахованої амортизації;	160
- інші	140
Доходи від реалізації надлишкового майна, тис. грн.	50
Відсотки, сплачені за кредит, тис. грн.	10
Податки, сплачувані з прибутку, %	24
Ставка за строковими депозитами, %	18

Завдання 3

Визначити фактичний і нормативний запас платоспроможності страхової компанії з ризикового страхування згідно таких даних: 1 Валюта балансу - 2500 тис. грн. 2 Нематеріальні активи - 40 тис. грн. 3 Загальна сума зобов'язань (технічні резерви) - 1200 тис. грн. 4 Надходження страхових премій за квартал - 300 тис. грн. 5 Сплачено премій перестраховикам - 150 тис. грн. 6 Виплата страхового відшкодування - 350 тис. грн. 7 Компенсація виплат відшкодування перестраховиками - 90 тис. Грн

Завдання 4

Розрахувати показники: рентабельності продукції та рентабельності виробництва. За рік підприємство реалізувало 450 тис. шт. виробів по ціні 18 грн./шт. Собівартість одного виробу 15 грн. Середньорічна вартість основних виробничих фондів 2800 тис. грн. Оборотних засобів - 1500 тис. грн. Податок на прибуток підприємства - 30 %.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 13

Тема 13. Бізнес-планування (Розробка структури бізнес-плану. Визначення ключових розділів для реального бізнесу)

План практичного заняття

1. Сутність бізнес-планування та призначення бізнес-плану.
2. Структура бізнес плану.
3. Технологія розробки бізнес-плану.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички складання бізнес-плану та оцінювання ефективності капіталовкладень.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки до виконання практичних занять, демонстраційний та роздатковий матеріал, тестові завдання.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке бізнес-планування, і яка його основна мета?
2. Які функції виконує бізнес-план у діяльності підприємства?
3. Які основні завдання вирішує бізнес-план?
4. Яку структуру має бізнес-план?
5. Які розділи обов'язково повинні міститися у бізнес-плані?
6. У чому полягає відмінність між короткостроковим і довгостроковим бізнес-плануванням?
7. Які основні етапи розробки бізнес-плану?
8. Які фактори слід враховувати при складанні бізнес-плану?
9. Які методи використовують для оцінки ефективності бізнес-плану?
10. Які ключові показники враховують під час аналізу ефективності капіталовкладень?

Завдання 1:

Рентабельність підприємства в попередньому періоді склала 14 %, прибуток 20 тис. грн. За рахунок модернізації обладнання планується зменшення собівартості на 8 % в наступному періоді. Визначити прибуток, рентабельність, собівартість наступного періоду.

За рахунок модернізації обладнання річні амортизаційні відрахування підприємства зросли на 1, 5 тис. грн.. Визначити прибуток, собівартість, рентабельність наступного періоду. Зробити висновки щодо фінансової ефективності модернізації обладнання.

Завдання 2:

Обсяг реалізованої продукції за проектом становить 12500 од. Виручка від реалізації продукції 250 тис. грн. Основні матеріали і заробітна плата основного виробничого персоналу – 75 тис. грн. Загальновиробничі витрати: змінні – 10 000 грн., остійні 17500 грн. Витрати на збут: змінні – 2500 грн., постійні 15000 грн. Визначити точку беззбитковості у грошовому та натуральному показниках, а також прибуток, який отримає підприємство за таких умов.

Завдання 3:

Вибрати кращий з двох варіантів капіталовкладень (табл. 1) на удосконалення технології виробництва 1000 виробів та обґрунтувати доцільність її проведення за даними таблиці, якщо $E_n=0,15$.

Таблиця 1

Показник	Діючий варіант	Варіанти	
		I	II
Собівартість одиниці продукції. грн./шт	1500	1800	1200
Капітальні вкладення, млн. грн.	3,0	2,5	3,5

Завдання 4:

Визначити ефективніший варіант капітальних вкладень між новим будівництвом і реконструкцією, якщо витрати на нове будівництво становитимуть 12 млн. грн., а на реконструкцію – 8 млн. грн. При цьому собівартість одиниці продукції на реконструйованому підприємстві – 150 грн., а обсяг випуску – 8 тис. шт.. Собівартість одиниці продукції на новому підприємстві – 110 грн., а обсяг випуску – 6 тис. шт.. Собівартість одиниці продукції на діючому підприємстві 180 грн., обсяг випуску – 2 тис. шт.

Завдання 5:

Виробниче об'єднання планує підвищити якість продукції А. Прибуток від реалізації одиниці продукції – 2450 грн. замість 960 грн. у базовому виробі. Питомі додаткові капітальні вкладення, пов'язані з підвищення якості

продукції, дорівнюють 3400 грн.

Обчислити річний економічний ефект від виробництва продукції підвищено якості, враховуючи, що річний обсяг продукції А – 2500 виробів, та встановити доцільність такого заходу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 14

Тема 14 . Сучасні теорії та моделі розвитку підприємства. (Побудова моделі розвитку підприємства: лінійної або інноваційної)

План практичного заняття:

1. Поняття та основні етапи розвитку підприємства.
2. Сучасні теорії розвитку підприємств.
3. Життєвий цикл підприємства: основні фази та їх характеристика.
4. Фактори, що впливають на розвиток підприємства.
5. Поняття трансформації (реструктуризації) підприємства.
6. Основні види та методи реструктуризації підприємств.
7. Вплив реструктуризації на ефективність підприємства.
8. Бізнес-планування у процесі розвитку та трансформації підприємства.
9. Оцінка ефективності трансформаційних процесів на підприємстві.
10. Використання цифрових технологій у трансформації підприємств.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання щодо сучасних моделей розвитку підприємств та їх трансформації, розвинути навички аналізу бізнес-процесів, оцінки ефективності реструктуризації та застосування бізнес-планування у процесі розвитку підприємства.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки, демонстраційний матеріал, роздаткові матеріали з прикладами реструктуризації підприємств, тестові завдання.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке розвиток підприємства, і які основні його етапи?
2. Які основні сучасні теорії розвитку підприємств ви знаєте?
3. У чому полягає сутність еволюційної та революційної моделей розвитку підприємства?
4. Що таке життєвий цикл підприємства? Які основні його фази?
5. Які ключові фактори впливають на розвиток підприємства?
6. Що таке трансформація підприємства, і які її основні форми?
7. У чому полягає реструктуризація підприємства? Які її основні види?
8. Як реструктуризація підприємства впливає на його ефективність?
9. Які основні моделі трансформації підприємств використовуються в сучасному бізнес-середовищі?
10. Чим відрізняється реструктуризація від реорганізації підприємства?

Завдання 1

Обґрунтування доцільності застосування нової технології зварювання. На автомобільному заводі змонтовано нову автоматичну лінію складання кузова легкового автомобіля. Це дозволило використати у виробництві досконалішу технологію зварювання окремих деталей, яка забезпечує суттєве підвищення продуктивності праці й зниження поточних валових витрат. Завдяки застосуванню нової технології зварювання валові витрати на виробництво (собівартість) одиниці продукції зменшилися з 3680 до 3520 грн. Оптова ціна одиниці продукції становить 4100 грн. Нову автоматичну лінію розраховано на випуск 120 тис. кузовів щороку. На її придбання і введення в дію вкладено 75280 тис. грн. інвестицій.

Завдання: Обґрунтувати економічну доцільність застосування нової технології зварювання кузова легкового автомобіля, розрахувавши:

- 1) коефіцієнт економічної ефективності (прибутковості) реалізації технологічного проекту;
- 2) строк окупності капітальних вкладень;
- 3) рівень рентабельності нової автоматичної лінії.

Завдання 2

Визначення ефективнішого варіанта спорудження нового заводу. Запропоновано два варіанти спорудження нового заводу з техніко-економічними показниками, наведеними в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні техніко-економічні показники двох варіантів спорудження нового заводу

Показник	Варіанти спорудження заводу	
	1-й	2-й
Річний обсяг виробництва, т	90000	136000
Капітальні вкладення, грн.	3960000	4500000
Собівартість річного випуску продукції, грн.	3250000	3510000
Нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень	0,15	0,15

Завдання:

- 1 Довести економічно, який варіант спорудження нового заводу є ефективнішим.
- 2 Визначити критерії ефективності.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 15

Тема 15. Економічна безпека підприємства та його антикризова діяльність

План практичного заняття:

1. Поняття економічної безпеки підприємства та її складові.
2. Основні загрози економічній безпеці підприємства.
3. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства.
4. Методи забезпечення економічної безпеки підприємства.
5. Поняття кризових ситуацій на підприємстві та їх основні види.
6. Антикризове управління: поняття, цілі та завдання.
7. Методи діагностики кризових ситуацій на підприємстві.
8. Основні стратегії антикризового управління підприємством.
9. Фінансові механізми подолання кризових ситуацій.
10. Використання цифрових технологій у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання щодо економічної безпеки підприємства та його антикризового управління, розвинути навички аналізу загроз, оцінки рівня економічної безпеки, розробки стратегій подолання криз та використання сучасних технологій у захисті бізнесу.

Обладнання: конспект лекцій, методичні вказівки, демонстраційний матеріал, роздаткові матеріали з прикладами оцінки економічної безпеки та антикризового управління, тестові завдання.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке економічна безпека підприємства?
2. Які основні складові економічної безпеки підприємства?
3. Які загрози можуть впливати на економічну безпеку підприємства?
4. Як оцінюється рівень економічної безпеки підприємства?
5. Які методи забезпечення економічної безпеки існують?
6. Що таке кризова ситуація на підприємстві?
7. Які основні види криз можуть виникати на підприємстві?
8. У чому полягає сутність антикризового управління?
9. Які основні методи діагностики кризових ситуацій?
10. Які стратегії антикризового управління застосовуються на підприємствах?
11. Які фінансові механізми можуть допомогти подолати кризу на підприємстві?
12. Як цифрові технології можуть сприяти економічній безпеці підприємства?

Завдання 1:

На підприємстві маємо таку технологічну ситуацію. Інтервал між

поставками -10 днів. Середньодобова норма споживання ресурсів - 5 тонн. Страхових запасів повинно вистачити на 4 дні. Максимальна місткість складу 100 тонн.

Умови: Перша поставка була здійснена на 2 дні раніше терміну. Друга поставка була здійснена на 50% і решта 50% довели через 4 дні. На 32 день відбулося відключення електрики на 5 днів, що призвело до зрушення графіка постачань.

На 45 день вийшов з ладу один з 5 верстатів, в результаті чого плановим відділом було прийнято рішення змінити графік поставок. На 65 день підприємство було ліквідовано

Завдання:

1 Визначити, скільки ресурсів залишилося у підприємства в момент ліквідації?

2 Назвати причини ліквідації підприємства.

Завдання 2:

Розрахунок рівня конкурентоспроможності трьох вітчизняних корпорацій на національному і світовому ринку. На національному і світовому ринку з початку створення успішно діють три вітчизняні корпорації — «Продімпортторг», «Украгроекспорт» і «Укрімпекс». Окремі показники їх конкурентоспроможності на ринку наведено в табл. 1

Таблиця 1

Вихідні показники для розрахунку рівня конкурентоспроможності окремих корпорацій на національному і світовому ринках.

Показник конкурентоспроможності	Коефіцієнт відносної значущості	Рейтинг оцінки окремих показників корпорацій		
		«Продімпортторг»	«Украгроекспорт»	«Укрімпекс»
Якість і споживчі переваги товарів	0.15	5	5	5
Збичим36ю3бент продукції	0.10	9	6	8
Ступінь дієвості каналів збуту	0.15	7	4	9
Ефективність реклами і стимулювання збуту	0.15	9	5	4
Фінансові ресурси	0.20	7	8	7
Репутація у споживачів	0.15	7	9	6
Можливості в ціновій політиці	0.10	4	4	4
Разом	1.00	48	41	43

Завдання:

1 Розрахувати рівень конкурентоспроможності корпорацій «Продімпортторг», «Украгроекспорт» та «Укрімпекс».

2 Порівняти рівні конкурентоспроможності цих корпорацій.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова А.О., Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства : навч. посіб. Вінниця, 2016. 215 с.
2. Бойчик І.М. Економіка підприємства : підручник. Київ : Кондор, 2016. 378 с.
3. Галушак М.П., Машлій Г.Б., Гевко О.Б. Організація виробництва : навч. посіб. Тернопіль, 2017. 139 с.
4. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2012. 302 с.
5. Економіка підприємства : посібник. / Т.В. Кузнєцова та ін. Рівне : НУВГП, 2013. 315 с.
6. Економіка підприємства : навч. посіб. / І. М. Посохов, та ін. Харків: НТУ, 2016. 380 с.
7. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник. Київ : ЦУЛ, 2011. 728 с.
8. Економіка підприємства / Круш П.В. та ін. ; за заг. ред. П.В. Круша. Київ, 2007. 780 с.
9. Маслак О.І. Економіка промислового підприємства : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2011. 172 с.
10. Свіницька О. М. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 264 с.
11. Скибінська З.М. Економіка та організація виробництва : навч. посіб. Київ, 2012. 299 с.
12. Шегда А.В., Харченко Т.Б., Сагайдак Ю.А., Пашнюк Л.О. Економіка підприємства : збірник тестів і задач : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2010. 239 с.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Прокопчук Лілія Миколаївна
Морозова Ольга Олександрівна

МАРКЕТИНГОВЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ

Методичні вказівки
до проведення практичних занять для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня денної форми здобуття освіти за спеціальністю
075 «Маркетинг» освітньо-професійної програми «Маркетинг»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 21.05.2025. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 3,04. Обсяг 1,854 Мб. Зам. № 408/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна